REVIEW

on the dissertation entitled 'Issues in Improving the Methodology for Investigating Corruption Offences', submitted for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in specialty 6D030100 – Jurisprudence

by Yerlan Boranbayevich Yezhanov

The dissertation by Y. B. Yezhanov entitled 'Issues in Improving the Methodology for Investigating Corruption Offences' examines the forensic characteristics of corruption offences and the personality of the offender; based on the research findings, it also studies the investigative hypotheses and plans developed in the investigation of these offences, as well as typical investigative situations.

1. Relevance of the research, its significance for science and practice, and its interconnections

In the Republic of Kazakhstan, combating corruption is one of the priority areas of state policy and an important condition for ensuring national security. Corruption reduces the effectiveness of public administration, leads to the misuse of budget funds, violations of citizens' constitutional rights and legitimate interests, increased social inequality, and weakened public confidence in state institutions. Its public danger is not limited to the unlawful enrichment of individual officials. Corruption can adversely affect the normal functioning of the state apparatus, economic stability, the investment climate, the rule of law, and the defence capability of the state. Therefore, the timely detection and high-quality investigation of corruption offences, the exposure of perpetrators, and the return to the state of assets obtained through criminal means are directly linked to Kazakhstan's national interests.

The Anti-Corruption Policy Concept of the Republic of Kazakhstan for 2022–2026, approved by Decree No. 802 of the President of the Republic of Kazakhstan dated 2 February 2022, defines the principal directions for fundamentally improving anti-corruption policy. The Concept sets the objectives of moving from combating the consequences of corruption to systematically eliminating its preconditions, ensuring the inevitability of liability, increasing the transparency of the state apparatus, using the opportunities offered by digitalisation, regulating conflicts of interest, and extensively engaging civil society in combating corruption. The document also indicates that the complex and changing nature of corruption, the emergence of new methods of committing it, and the use of modern financial instruments and digital technologies to conceal illicit assets require law-enforcement bodies to employ more effective investigative methods. Consequently, achieving the objectives established by the Presidential Decree is directly connected with developing a scientifically grounded methodology for investigating corruption offences that is effective in practice and adapted to modern technologies.

The relevance of the research topic is also confirmed by the statistical indicators for 2024. According to the Agency of the Republic of Kazakhstan for Countering Corruption, 1,346 criminal offences were registered in the country in 2024, of which 1,015, or approximately 75 per cent, were corruption-related offences. A total of 988 persons were held liable for corruption offences, and 914 persons were convicted. A significant proportion of the criminal offences involved taking bribes, giving bribes, mediation in bribery, abuse of official powers, and embezzlement of budget funds. In particular, 260 persons were held liable for taking bribes, 348 for giving bribes, 30 for mediation in

bribery, and 52 for abuse of official powers. In completed pre-trial investigations, the damage caused to the state amounted to KZT 486.1 billion, of which KZT 371.2 billion was recovered. Corruption was frequently detected in local executive bodies, the quasi-public sector, internal affairs bodies, and the fields of education, agriculture, healthcare, and social welfare. These indicators demonstrate that corruption persists in public administration and socially significant sectors and causes substantial material damage to the national economy.

The results for 2025 likewise show that the severity of the problem has not diminished. According to the final information of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan, the unlawful activities of 895 persons were halted and 1,052 criminal cases were initiated in 2025 as part of anti-corruption efforts. Investigations were completed in 969 cases, of which 860 were referred to court. KZT 16.1 billion was returned to the state budget, while suspects' property worth KZT 3.3 billion was seized. In addition, 61 persons who reported corruption received rewards totalling KZT 24.2 million. The official summary notes that the number of detected facts increased by 12 per cent compared with 2024. However, the units of account used for 'criminal offences' in 2024 and 'criminal cases initiated' in 2025 may not be identical; the relevant statistical methodology must therefore be taken into account when making a direct numerical comparison. Nevertheless, the data for both years clearly demonstrate the extensive scale of corruption and the sustained workload imposed on investigative bodies.

The methods used to commit corruption offences are also becoming increasingly sophisticated. Current practices include transferring unlawful remuneration through third parties, tailoring public procurement contracts to interested organisations, misappropriating budget funds through sham contracts and unperformed work, registering assets in the names of affiliated persons, and using electronic payment systems and digital assets. Such offences are generally committed covertly and are characterised by the mutual interest of both parties, document forgery, the risk of evidence being destroyed, and complex financial transactions. These circumstances demonstrate that traditional investigative techniques do not produce adequate results in every case. There is therefore a need to improve methodological recommendations on identifying and securing electronic evidence, tracing financial flows, detecting concealed assets, analysing criminal links, using modern forensic examination capabilities, and integrating interdepartmental information systems.

Thus, the relevance of the topic 'Issues in Improving the Methodology for Investigating Corruption Offences' is determined by the objectives set out in the strategic documents of the President of the Republic of Kazakhstan, the significant number of corruption cases detected in 2024–2025, the large-scale damage caused to the state, and the threat posed by corruption to national security. Improving investigative methodology will facilitate the timely identification of new methods of committing corruption offences, enhance the quality of collecting and assessing evidence, prevent the unjustified termination of criminal cases, promote the recovery of illicit assets, and ensure the inevitability of liability for perpetrators. Scientific research in this field is therefore of particular importance both theoretically and from the standpoint of law-enforcement practice and ensuring the national security of the Republic of Kazakhstan.

2. Theoretical and practical value of the research. The theoretical value of the research lies in its further development of forensic doctrine concerning the methodology for investigating corruption offences and its comprehensive scholarly examination of the

forensic characteristics of these offences, the methods of committing and concealing them, the distinctive features of the offender's personality, patterns in the formation of traces, initial and subsequent investigative situations, investigative hypotheses, and investigation planning. The findings make it possible to clarify the content of such forensic concepts as 'methodology for investigating corruption offences', 'initial investigative situation', 'forensic characteristics', and 'investigative algorithm'; systematise the patterns inherent in detecting and investigating corruption offences; and supplement the theoretical foundations of methodologies for investigating particular types of offences. At the same time, the theoretical propositions may provide a methodological basis for subsequent research in forensic science, criminal procedure, operational-search activity, and forensic examination. The practical value of the research lies in the possibility of using its conclusions and recommendations to organise pre-trial investigations in corruption cases, verify initial information, assess typical investigative situations, formulate investigative hypotheses, determine the sequence of investigative and covert investigative actions, identify, secure, obtain, and examine electronic and documentary evidence, establish financial flows and links between affiliated persons, and use specialised knowledge and forensic examination capabilities. The methodological recommendations developed will help improve cooperation among investigators, prosecutors, operational officers, and experts; ensure that evidence is collected fully and lawfully; shorten investigation periods; increase the effectiveness of identifying and returning criminal assets to the state; and ensure the inevitability of liability for perpetrators. The possibility of using the findings in professional-development programmes for law-enforcement personnel, in teaching forensic science and criminal procedure, and in preparing textbooks and methodological recommendations further enhances their practical significance.

3. Structure and scope of the dissertation.

The structure of the dissertation is determined in accordance with the aim and objectives of the research and comprises an introduction, three main chapters, a conclusion, a list of references, and appendices.

The first chapter of the dissertation comprehensively examines the criminal-law and forensic characteristics of corruption offences. It analyses the concept, principal features, legal nature, and particularities of the legal classification of these offences and determines how their transnational nature affects the investigation process. It also explains the content of the forensic characteristics of corruption offences and examines the typical features of the offender's personality and the forensic significance of the method of committing the offence.

The second chapter examines the principal issues in organising the investigation of corruption offences. It considers the formulation and verification of forensic hypotheses based on the initial information obtained during the investigation, investigation planning, and determination of the sequence of investigative actions. It also systematises typical investigative situations arising at different stages of the investigation and identifies effective lines of investigation and action algorithms appropriate to those situations.

The third chapter analyses the organisational, tactical, and procedural features of conducting individual investigative actions in corruption cases. In particular, it examines effective methods for preparing and conducting an inspection of the scene, questioning, searches, and presentation for identification. It also addresses particular types of examinations commissioned to identify, secure, and analyse evidence relevant to the

offence; the grounds for commissioning them; the formulation of questions for the expert; and the use of expert findings during the investigation.

4. Scientific novelty of the dissertation lies in its comprehensive examination of the current state of the methodology for investigating corruption offences and the issues involved in improving it, based on forensic theory, current legislation, and law-enforcement practice. The research systematised and clarified the content of the principal elements constituting the forensic characteristics of corruption offences, namely the methods of committing and concealing the offence, features of the offender's personality, circumstances of the offence, the mechanism by which traces are formed, and the system of lawful connections among them; it also identified modern methods of corrupt conduct involving digital technologies, electronic means of payment, affiliated persons, sham transactions, and complex financial operations. Typical initial and subsequent investigative situations were classified according to the nature of the initial information concerning signs of corruption, the state of the evidence, the availability of information about suspects, and the degree of opposition to the investigation by interested parties. Scientifically grounded algorithms were developed for formulating investigative hypotheses, planning the pre-trial investigation, and selecting the optimal sequence of investigative actions for each situation. Methodological recommendations were also proposed for identifying, securing, obtaining, and examining documentary and electronic evidence; tracing financial flows; identifying beneficiaries and affiliated persons; freezing illicit assets and returning them to the state; and using specialised knowledge and forensic examination capabilities. The principal areas of cooperation between the investigator and prosecutors, operational units, financial monitoring bodies, experts, and other authorised actors were clarified, and effective methods for identifying and neutralising opposition to corruption investigations were formulated. The scientific results obtained supplement the existing specific forensic methodology for investigating corruption offences with new theoretical propositions and are distinguished by the provision of a comprehensive scientific and practical model aimed at improving the quality of proof, optimising investigation periods, and ensuring the inevitability of liability for perpetrators.

5. The candidate's independent contribution to preparing the dissertation.

In conducting the dissertation research, doctoral candidate Y. B. Yezhanov independently organised the principal stages of the scholarly work, substantiated the relevance of the research topic, and defined its aim and objectives, object and subject, methodological foundations, and principal lines of inquiry.

The doctoral candidate independently collected, systematised, and critically and comparatively analysed domestic and foreign scholarship on the methodology for investigating corruption offences; the criminal and criminal procedure legislation of the Republic of Kazakhstan; strategic and regulatory legal acts in the field of anti-corruption policy; materials from judicial and investigative practice; and official statistical data.

During the research, the candidate identified problems in existing theoretical concepts and law-enforcement practice and independently studied the interrelationship among the elements constituting the forensic characteristics of corruption offences, modern methods of committing and concealing them, typical investigative situations, forms of opposition to investigation, and the distinctive features of the formation of evidentiary information.

Based on a synthesis of the collected scholarly and empirical materials, Y. B. Yezhanov formulated research hypotheses, tested them using appropriate scientific methods, compared the results obtained, and assessed their validity and practical significance.

Overall, during the research process the doctoral candidate demonstrated the ability to identify a scientific problem independently, search for and analyse the necessary information, formulate a well-reasoned scholarly position, connect theoretical propositions with law-enforcement practice, and propose specific practical recommendations. He established himself as an independent researcher capable of addressing complex issues in the methodology for investigating corruption offences in a systematic and creative manner.

6. Approbation of the dissertation.

The recommendations and conclusions obtained from the research were presented at an international scientific and practical conference and published in journals recommended by the authorised body, thereby undergoing approbation.

The dissertation was completed and discussed at the Department of Legal Disciplines of Zhetysu University named after I. Zhansugurov. The principal results and scientific recommendations of the dissertation research are reflected in five scholarly articles. Of these, three articles were published in scholarly journals recommended by the authorised body, one article in a journal indexed in the Scopus database, and one article in the proceedings of an international scientific and practical conference.

7. Recommendation

On the basis of the foregoing, the dissertation submitted by Yerlan Boranbayevich Yezhanov for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) constitutes a completed scholarly study, fully complies with the established requirements, and is recommended for defence.

Scientific consultant,
T.Shevchenko National University of Kyiv
Professor of the Department of Criminal
Law Policy and Criminal Law,
Doctor of Legal Sciences,
Professor **P. S. Berzin**

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ЗАСТ. ДИРЕКТОРА

Ағылшын тілінен қазақ тіліне аударма

6D030100 – «Құқықтану» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін ізденуге ұсынылған «Сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесін жетілдіру мәселелері» тақырыбындағы Есжанов Ерлан Боранбаевичтің диссертациялық жұмысына

ПІКІР

Е.Б. Есжановтың «Сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесін жетілдіру мәселелері» тақырыбындағы диссертациясында сыбайлас жемқорлық қылмыстарының криминалистикалық сипаттамасы, қылмыскердің тұлғасы қарастырылады, сондай-ақ зерттеулердің нәтижесінде осы қылмыстарды тергеуде жасалатын болжаулар мен жоспарлар, типтік жағдайлар зерттелген.

1. Зерттеу жұмысының өзектілігі, оның ғылым мен практика үшін маңыздылығы және байланысы

Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңызды шарты болып табылады. Сыбайлас жемқорлық мемлекеттік басқару жүйесінің тиімділігін төмендетіп, бюджет қаражатының мақсатсыз жұмсалуына, азаматтардың конституциялық құқықтары мен заңды мүдделерінің бұзылуына, әлеуметтік теңсіздіктің ұлғаюына және халықтың мемлекеттік институттарға деген сенімінің әлсіреуіне алып келеді. Оның қоғамдық қауіптілігі жекелеген лауазымды тұлғалардың заңсыз пайда табуымен ғана шектелмейді. Сыбайлас жемқорлық мемлекеттік аппараттың қалыпты қызметіне, экономикалық тұрақтылыққа, инвестициялық ахуалға, құқық үстемдігіне және мемлекеттің қорғаныс қабілетіне кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан сыбайлас жемқорлық қылмыстарын уақтылы анықтау, сапалы тергеу, кінәлі адамдарды әшкерелеу және қылмыстық жолмен алынған активтерді мемлекетке қайтару мәселелері Қазақстанның ұлттық мүдделерімен тікелей байланысты.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 2 ақпандағы № 802 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының 2022–2026 жылдарға арналған тұжырымдамасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты түбегейлі жетілдірудің негізгі бағыттары белгіленді. Тұжырымдамада сыбайлас жемқорлық салдарларымен күресуден оның алғышарттарын жүйелі түрде жоюға көшу, жауапкершіліктің бұлтартпастығын қамтамасыз ету, мемлекеттік аппараттың ашықтығын арттыру, цифрландыру мүмкіндіктерін пайдалану, мүдделер қақтығысын реттеу және азаматтық қоғамды сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға кеңінен тарту міндеттері қойылған. Сонымен қатар құжатта сыбайлас жемқорлықтың күрделі және өзгермелі сипаты, оны жасаудың жаңа тәсілдерінің пайда болуы, заңсыз активтерді жасыру үшін заманауи қаржы құралдары мен цифрлық технологиялардың пайдаланылуы құқық қорғау органдарынан тергеудің неғұрлым тиімді әдістерін талап ететіні көрсетіледі. Демек, Президент Жарлығында белгіленген мақсаттарға қол жеткізу сыбайлас жемқорлық

қылмыстарын тергеудің ғылыми негізделген, тәжірибеде тиімді және қазіргі заманғы технологияларға бейімделген әдістемесін қалыптастырумен тікелей байланысты.

Зерттеу тақырыбының өзектілігін 2024 жылғы статистикалық көрсеткіштер де дәлелдейді. Қазақстан Республикасының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің мәліметтері бойынша, 2024 жылы елімізде 1 346 қылмыстық құқық бұзушылық тіркеліп, олардың 1 015-і, яғни шамамен 75 пайызы сыбайлас жемқорлық сипатындағы құқық бұзушылықтар болған. Сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін 988 адам жауаптылыққа тартылып, 914 адам сотталған. Қылмыстық құқық бұзушылықтардың елеулі бөлігін пара алу, пара беру, парақорлыққа делдал болу, лауазымдық өкілеттіктерді теріс пайдалану және бюджет қаражатын жымқыру фактілері құраған. Атап айтқанда, пара алғаны үшін 260, пара бергені үшін 348, парақорлыққа делдал болғаны үшін 30 және лауазымдық өкілеттіктерін теріс пайдаланғаны үшін 52 адам жауаптылыққа тартылған. Аяқталған сотқа дейінгі тергеп-тексерулер бойынша мемлекетке келтірілген залал көлемі 486,1 млрд теңгені құрап, оның 371,2 млрд теңгесі өтелген. Сыбайлас жемқорлық фактілері әкімдіктерде, квазимемлекеттік секторда, ішкі істер органдарында, сондай-ақ білім беру, ауыл шаруашылығы, денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру салаларында жиі анықталған. Бұл көрсеткіштер сыбайлас жемқорлықтың мемлекеттік басқару мен әлеуметтік маңызы бар салаларда сақталып отырғанын және оның ел экономикасына айтарлықтай материалдық залал келтіретінін көрсетеді.

2025 жылдың қорытындылары да аталған мәселенің өткірлігін төмендетпегенін көрсетеді. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің қорытынды ақпараты бойынша, 2025 жылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл аясында 895 адамның заңсыз қызметі тоқтатылып, 1 052 қылмыстық іс қозғалған. Оның ішінде 969 іс бойынша тергеу аяқталып, 860 іс сотқа жіберілген. Мемлекет бюджетіне 16,1 млрд теңге қайтарылып, күдіктілердің 3,3 млрд теңге сомасындағы мүлкіне тыйым салынған. Сонымен бірге сыбайлас жемқорлық фактілері туралы хабарлаған 61 адамға жалпы сомасы 24,2 млн теңге сыйақы төленген. Ресми қорытындыда анықталған фактілер санының 2024 жылмен салыстырғанда 12 пайызға артқаны атап өтіледі. Алайда 2024 жылғы «қылмыстық құқық бұзушылықтар» мен 2025 жылғы «қозғалған қылмыстық істер» көрсеткіштерінің, есепке алу бірліктері бірдей болмауы ықтимал, сондықтан оларды тікелей сандық салыстыру кезінде тиісті статистикалық әдістемені ескеру қажет. Соған қарамастан, екі жылдағы деректер сыбайлас жемқорлықтың кең таралу ауқымын және тергеу органдарына түсетін тұрақты жүктемені айқын көрсетеді.

Сыбайлас жемқорлық қылмыстарының жасалу тәсілдері де үнемі күрделеніп келеді. Қазіргі уақытта заңсыз сыйақыны үшінші тұлғалар арқылы беру, мемлекеттік сатып алу шарттарын мүдделі ұйымдарға бейімдеу, бюджет қаражатын жалған шарттар мен орындалмаған жұмыстар арқылы иемдену, активтерді үлестес тұлғаларға рәсімдеу, электрондық төлем жүйелері мен цифрлық активтерді пайдалану сияқты әрекеттер кездеседі. Мұндай қылмыстар, әдетте, жасырын сипатта жасалады, екі тараптың да мүдделі болуымен,

құжаттардың қолдан жасалуымен, дәлелдемелердің жойылу қаупімен және күрделі қаржылық операциялармен ерекшеленеді. Бұл мән-жайлар дәстүрлі тергеу тәсілдерінің барлық жағдайда жеткілікті нәтиже бермейтінін көрсетеді. Сондықтан электрондық дәлелдемелерді табу мен бекіту, қаржы ағындарын қадағалау, жасырын активтерді анықтау, қылмыстық байланыстарды талдау, сараптамалардың заманауи мүмкіндіктерін пайдалану және ведомствоаралық ақпараттық жүйелерді біріктіру бойынша әдістемелік ұсынымдарды жетілдіру қажеттілігі туындайды.

Осылайша, «Сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесін жетілдіру мәселелері» тақырыбының өзектілігі Қазақстан Республикасы Президентінің стратегиялық құжаттарында қойылған міндеттермен, 2024–2025 жылдары анықталған сыбайлас жемқорлық фактілерінің елеулі санымен, мемлекетке келтірілген ірі көлемдегі залалмен және сыбайлас жемқорлықтың ұлттық қауіпсіздікке төндіретін қатерімен айқындалады. Тергеу әдістемесін жетілдіру сыбайлас жемқорлық қылмыстарының жаңа тәсілдерін уақтылы анықтауға, дәлелдемелерді жинау мен бағалаудың сапасын арттыруға, қылмыстық істердің негізсіз тоқтатылуына жол бермеуге, заңсыз активтерді қайтаруға және кінәлі адамдардың жауаптылығының бұлтартпастығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сондықтан осы саладағы ғылыми зерттеу теориялық жағынан да, құқық қорғау тәжірибесі мен Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету тұрғысынан да ерекше маңызға ие.

2. Зерттеу жұмысының теориялық және практикалық құндылығы. Зерттеу жұмысының теориялық құндылығы сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесіне қатысты криминалистикалық ілімді одан әрі дамытуымен, аталған қылмыстардың криминалистикалық сипаттамасын, оларды жасау және жасыру тәсілдерін, қылмыскер тұлғасының ерекшеліктерін, іздердің пайда болу заңдылықтарын, бастапқы және кейінгі тергеу жағдайларын, тергеу болжамдары мен тергеп-тексеруді жоспарлау мәселелерін кешенді түрде ғылыми тұрғыдан пайымдауымен айқындалады. Зерттеу нәтижелері «сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесі», «бастапқы тергеу жағдайы», «криминалистикалық сипаттама», «тергеу алгоритмі» сияқты криминалистикалық ұғымдардың мазмұнын нақтылауға, сыбайлас жемқорлық қылмыстарын анықтау мен тергеуге тән заңдылықтарды жүйелеуге және жекелеген қылмыс түрлерін тергеу әдістемесінің теориялық негіздерін толықтыруға мүмкіндік береді. Сонымен бірге жұмыстың теориялық тұжырымдары криминалистика, қылмыстық процесс, жедел-іздестіру қызметі және сот сараптамасы салаларындағы кейінгі ғылыми зерттеулерге әдіснамалық негіз бола алады. Зерттеудің практикалық құндылығы ұсынылған қорытындылар мен ұсынымдарды сыбайлас жемқорлық қылмыстары туралы істер бойынша сотқа дейінгі тергеп-тексеруді ұйымдастыруда, бастапқы ақпаратты тексеруде, типтік тергеу жағдайларын бағалауда, тергеу болжамдарын құруда, тергеу және жасырын тергеу әрекеттерінің реттілігін белгілеуде, электрондық және құжаттық дәлелдемелерді табу, бекіту, алу мен зерттеуде, қаржы ағындары мен үлестес тұлғалар арасындағы байланыстарды анықтауда, арнайы білім мен сот

сараптамасының мүмкіндіктерін пайдалануда қолдануға болатындығымен сипатталады. Әзірленген әдістемелік ұсынымдар тергеушілердің, прокурорлардың, жедел қызметкерлер мен сарапшылардың өзара іс-қимылын жетілдіруге, дәлелдемелерді жинаудың толықтығы мен заңдылығын қамтамасыз етуге, тергеу мерзімдерін қысқартуға, қылмыстық жолмен алынған активтерді анықтау және мемлекетке қайтару тиімділігін арттыруға, сондай-ақ кінәлі адамдар жауаптылығының бұлтартпастығын қамтамасыз етуге ықпал етеді. Зерттеу нәтижелерін құқық қорғау органдары қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламаларында, криминалистика және қылмыстық процесс пәндерін оқытуда, оқу құралдары мен әдістемелік ұсынымдарды әзірлеуде пайдалану мүмкіндігі де оның практикалық маңызын арттырады.

3. Диссертациялық жұмыстың құрылымы мен көлемі.

Диссертациялық жұмыстың құрылымы зерттеудің мақсаты мен міндеттеріне сәйкес айқындалып, кіріспеден, үш негізгі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.

Диссертациялық зерттеудің бірінші бөлімінде сыбайлас жемқорлық қылмыстарының қылмыстық-құқықтық және криминалистикалық сипаттамалары кешенді түрде қарастырылады. Аталған қылмыстардың түсінігі, негізгі белгілері, құқықтық табиғаты мен саралану ерекшеліктері талданып, олардың трансұлттық сипатының тергеп-тексеру процесіне әсері айқындалады. Сонымен қатар сыбайлас жемқорлық қылмыстарының криминалистикалық сипаттамасының мазмұны ашылып, қылмыскер тұлғасының типтік ерекшеліктері және қылмыс жасау тәсілінің криминалистикалық маңызы зерттеледі.

Зерттеудің екінші бөлімінде сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеп-тексеруді ұйымдастырудың негізгі мәселелері зерделенеді. Тергеу барысында қалыптасатын бастапқы мәліметтер негізінде ұсынылатын криминалистикалық болжауларды құру мен тексеру, тергеуді жоспарлау және тергеу әрекеттерінің реттілігін белгілеу мәселелері қарастырылады. Сондай-ақ тергеп-тексерудің әртүрлі кезеңдерінде туындайтын типтік тергеу жағдайлары жүйеленіп, сол жағдайларға сәйкес тергеудің тиімді бағыттары мен іс-қимыл алгоритмдері айқындалады.

Диссертацияның үшінші бөлімінде сыбайлас жемқорлық қылмыстары бойынша жекелеген тергеу әрекеттерін жүргізудің ұйымдастырушылық, тактикалық және процестік ерекшеліктері талданады. Атап айтқанда, оқиға болған жерді қарау, жауап алу, тінту және тану үшін ұсыну әрекеттерін дайындау мен жүргізудің тиімді тәсілдері қарастырылады. Бұдан бөлек, қылмысқа қатысты дәлелдемелерді анықтау, бекіту және зерттеу мақсатында тағайындалатын сараптамалардың жекелеген түрлері, оларды тағайындау негіздері, сарапшыға қойылатын сұрақтарды тұжырымдау және сараптама қорытындыларын тергеу барысында пайдалану мәселелері қамтылады.

4. Диссертациялық жұмыстың ғылыми жаңалығы сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесінің қазіргі жай-күйі мен оны жетілдіру мәселелерінің криминалистикалық теория, қолданыстағы заңнама және құқық

қолдану тәжірибесі негізінде кешенді зерттелуінен көрінеді. Зерттеу барысында сыбайлас жемқорлық қылмыстарының криминалистикалық сипаттамасын құрайтын негізгі элементтер, атап айтқанда, қылмысты жасау және жасыру тәсілдері, қылмыскер тұлғасының ерекшеліктері, қылмыстың мән-жайы, іздердің пайда болу тетігі және олардың арасындағы заңды байланыстар жүйеленіп, мазмұны нақтыланды; цифрлық технологияларды, электрондық төлем құралдарын, үлестес тұлғаларды, жалған мәмілелер мен күрделі қаржылық операцияларды пайдалану арқылы жасалатын сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің заманауи тәсілдері айқындалды. Сыбайлас жемқорлық белгілері туралы бастапқы ақпараттың сипатына, дәлелдемелердің жай-күйіне, күдікті адамдар туралы мәліметтердің болуына және мүдделі тұлғалардың тергеуге қарсы әрекет ету деңгейіне қарай қалыптасатын типтік бастапқы және кейінгі тергеу жағдайлары жіктеліп, олардың әрқайсысына сәйкес тергеу болжамдарын ұсынудың, сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жоспарлаудың және тергеу әрекеттерінің оңтайлы реттілігін таңдаудың ғылыми негізделген алгоритмдері әзірленді. Сонымен қатар құжаттық және электрондық дәлелдемелерді табу, бекіту, алу және зерттеу, қаржы ағындарын қадағалау, бенефициарлар мен үлестес тұлғаларды анықтау, заңсыз активтерге тыйым салу және оларды мемлекетке қайтару, арнайы білім мен сот сараптамасының мүмкіндіктерін пайдалану жөніндегі әдістемелік ұсынымдар ұсынылды. Тергеушінің прокурорлармен, жедел бөлімшелермен, қаржылық мониторинг органдарымен, сарапшылармен және өзге де уәкілетті субъектілермен өзара іс-қимылының негізгі бағыттары нақтыланып, сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеуге қарсы әрекеттерді анықтау мен бейтараптандырудың тиімді тәсілдері тұжырымдалды. Алынған ғылыми нәтижелер сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеудің қолданыстағы жеке криминалистикалық әдістемесін жаңа теориялық ережелермен толықтырып, дәлелдеу сапасын арттыруға, тергеу мерзімдерін оңтайландыруға және кінәлі тұлғалар жауаптылығының бұлтартпастығын қамтамасыз етуге бағытталған кешенді ғылыми-тәжірибелік үлгі ұсынуымен ерекшеленеді.

5. Диссертациялық жұмысты жазудағы ізденушінің өзіндік жұмыс жасауы.

Диссертациялық зерттеуді орындау барысында докторант Есжанов Е.Б. ғылыми жұмыстың негізгі кезеңдерін дербес ұйымдастырып, зерттеу тақырыбының өзектілігін негіздеді, оның мақсаты мен міндеттерін, объектісі мен пәнін, әдіснамалық негіздерін және ғылыми зерттеудің негізгі бағыттарын айқындады.

Докторант сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесіне қатысты отандық және шетелдік ғылыми еңбектерді, Қазақстан Республикасының қылмыстық және қылмыстық-процестік заңнамасын, сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат саласындағы стратегиялық және нормативтік құқықтық актілерді, сот-тергеу тәжірибесінің материалдары мен ресми статистикалық мәліметтерді өз бетінше жинақтап, жүйелеп, салыстырмалы және сыни тұрғыдан талдады.

Зерттеу барысында қолданыстағы теориялық тұжырымдар мен құқық қолдану тәжірибесіндегі проблемаларды анықтап, сыбайлас жемқорлық

қылмыстарының криминалистикалық сипаттамасын құрайтын элементтердің өзара байланысын, оларды жасау және жасырудың қазіргі заманғы тәсілдерін, типтік тергеу жағдайларын, тергеуге қарсы әрекет ету нысандарын және дәлелдемелік ақпараттың қалыптасу ерекшеліктерін дербес зерделеді.

Жинақталған ғылыми және эмпирикалық материалдарды қорыту негізінде Е.Б.Есжанов зерттеу болжамдарын қалыптастырып, оларды тиісті ғылыми әдістердің көмегімен тексерді, алынған нәтижелерді салыстырып, олардың негізділігі мен практикалық маңызын бағалады.

Жалпы алғанда, зерттеу үдерісінде докторант ғылыми мәселені өздігінен анықтау, қажетті ақпаратты іздеу және талдау, дәлелді ғылыми ұстаным қалыптастыру, теориялық тұжырымдарды құқық қолдану тәжірибесімен байланыстыру және нақты практикалық ұсынымдар ұсыну қабілетін көрсетіп, өзін сыбайлас жемқорлық қылмыстарын тергеу әдістемесінің күрделі мәселелерін жүйелі әрі шығармашылық тұрғыдан шеше алатын дербес зерттеуші ретінде танытты.

6. Диссертациялық жұмыстың сыннан өтуі.

Зерттеу нәтижесінде алынған ұсынымдар мен қорытындылар халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияда баяндау арқылы, сондай-ақ уәкілетті орган ұсынған журналдарда жарияланып, апробациядан өтті.

Диссертация І.Жансүгіров атындағы Жетісу университетінің құқықтық пәндер кафедрасының базасында орындалды және талқылаудан өтті. Диссертациялық зерттеудің негізгі нәтижелері мен ғылыми ұсыныстары ғылыми басылымдарда 5 ғылыми мақалаларда көрініс тапқан. Оның ішінде, 3 мақала уәкілетті орган ұсынған ғылыми басылымдарда, 1 мақала Scopus деректер базасына кіретін басылымда, 1 мақала халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарында жарияланды.

7. Ұсыныс

Жоғарыда айтылғандардың негізінде Есжанов Ерлан Боранбаевичтің философия докторы (PhD) дәрежесін ізденуге ұсынылған диссертациялық жұмысы аяқталған ғылыми зерттеу болып табылады, қойылған талаптарға толық сәйкес келеді және қорғауға жіберуді ұсынамын.

Ғылыми кеңесші,
Т.Шевченко атындағы
Киев Ұлттық университеті
Қылмыстық саясат және қылмыстық
құқық кафедрасының профессоры,
заң ғылымдарының докторы,
профессор ***/қол қойылды/*** **П.С. Берзин**

Қолтаңбаны куәландырдым
Директор орынбасары
МО